

Vijf jaren in Algiers

Vijf jaren in Algiers

Het journaal van Thomas Hees

1675-1680

PAUL BROOD, GERARD VAN KRIEKEN EN MEHMET TÛTÛNCÛ
met medewerking van EVELINE SINT NICOLAAS

Hilversum
Verloren
2022

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij financiële steun van het NOT Fonds.

Afbeeldingen op het omslag: Thomas Hees en zijn bediende Thomas en neven Jan en Andries Hees, geschilderd door Michiel van Musscher, 1687.

ISBN 9789087049928

© 2022 De aueteurs

Uitgeverij Verloren

Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum

www.verloren.nl

Opmaak & omslagontwerp: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

INHOUD

Thomas Hees en Algiers	7
Algiers in 1675	7
Algiers en Europa	8
Algiers en Nederland	10
Thomas Hees, Commissaris van de Republiek	11
De heenreis	12
Algiers	15
Hees in Algiers	16
Geduld	17
De slaven	19
Vrede	22
De tweede en derde missie	23
Het Journael	27
Het portret	29
Dank	34
Literatuur	35
Hoofdrolspelers	37
Journael ofte Dagh-register van de reijse naar Algier van Thomas Hees	39
Het vredesverdrag	213

THOMAS HEES EN ALGIERS

Algiers in 1675

De stad Algiers leek op een reusachtig wit marszeil dat om te drogen op een heuvel was uitgespreid. Op de top, 118 meter boven de zee, lag de kasba, het kasteel, aan de voet het fort dat de haven tegen de vijand beschermde en halverwege de Djenina, het Koningshuys, waar de regering zetelde.

Daar woonde Hadji Muhammad, bijgenaamd Trik, de oud-admiraal van de vloot die in 1671 *dey* was geworden, de eerste minister. Hij was een krasse man van in de zeventig die op zijn oude dag nog met een aantrekkelijke Engelse bekeerlinge trouwde. Zij schonk hem twee zonen. Als de consuls, de vertegenwoordigers van de Europese mogendheden, hem bezochten om over oorlog en vrede te spreken, merkten zij dat hij niet graag 'ja' of 'neen' zei. Als er iets besloten moest worden, verwees hij hen naar zijn schoonzoon, Baba Hasan. Die was de werkelijke machthebber en dat leverde hem niet alleen maar vrienden op. Volgens de Franse consul Laurent d'Arvieux had deze vroegere sergeant de nodige slechte eigenschappen. Niet alleen ontbrak het hem aan beschaafde manieren, hij was ook trots en belust op geld. Dat nam niet weg dat zelfs deze diplomaat moest erkennen dat hij het land met bekwame hand bestuurde.¹

Op papier was Isma'il Bassa, de vertegenwoordiger van de sultan in Constantinopel, en niet *dey* Hadji Muhammad, de hoogste gezagsdrager. Maar dat was schijn. Hij mocht met veel respect behandeld worden en zijn handtekening onder een verdrag zetten, in werkelijkheid leefde hij in een gouden kooi waar hij gevoed en gelaafd werd.

Algiers was de meest westelijke provincie van het Ottomaanse Rijk. De band met de sultan in Constantinopel was sterk en niemand dacht er aan die te verbreken. Zijn naam werd in de vrijdagpreek genoemd en stond op de in de stad geslagen munten. Ottomaans was de taal van het bestuur en de janitsaren, de soldaten die uit het huidige Turkije kwamen, spraken onderling die taal. Zij hadden ook hun eigen moskeeën. De band met het centrum bleek duidelijk in februari 1679, toen er in de stad feestelijkheden werden georganiseerd omdat het Ottomaanse leger in het verre Rusland een stad aan de Dnjepr had veroverd. De band met de sultan was ook meer dan symbolisch. Toen Constantinopel in oorlog was met Venetië en aan Algiers om hulp vroeg, gingen Algerijnse schepen naar het oostelijk deel van de Middellandse Zee. Die steun was niet belangeloos. Want ruzie kon tot gevolg hebben dat de sultan de werving van ja-

1 Arvieux, *Mémoires*, V, 248.

Ingekleurd aanzicht van de stad en haven van Algiers, Hendrik Leynslager, vóór 1790, in: Gerard van Hulst van Keulen, *De nieuwe groote lichtende zee-fakkel*, Amsterdam, ca. 1790, Scheepvaartmuseum, Amsterdam. Rechts is de pier, de moelje, goed te zien die in het journaal van Hees regelmatig genoemd wordt.

nitsaren blokkeerde en dat risico wilde Algiers niet lopen. Die hulp was niet wederzijds. Constantinopel hield zich verre van de oorlogen die de Algerijnen voerden en de Ottomaanse vloot waagde zich niet in het westelijk deel van de Middellandse Zee. Die afstandelijkheid ging zelfs zo ver dat, als Algiers en Nederland in oorlog waren, de Nederlandse ambassadeur bij de sultan daarover niet werd lastiggevallen. Hetzelfde gold voor zijn Engelse en Franse collega's.

Algiers en Europa

Voor een Nederlandse waarnemer uit die tijd gingen vrede en Algiers niet samen. Verwonderd noteerde hij dat deze stad geen vrienden had, dat zij altijd Frankrijk, Spanje, Italië, Portugal, ja, zelfs Engeland en de Republiek 'tot vyant' had.² Hij had maar gedeeltelijk gelijk. Met

² Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, V, 161.

Spanje, Portugal en de verschillende Italiaanse staten, waaronder Genua, de Pauselijke Staat en Napels, was er inderdaad permanent oorlog, maar met de andere drie niet. Met hen sloot Algiers vredesverdragen en, hoewel daar in Parijs, Londen en Den Haag anders over werd gedacht, viel een vredesbreuk niet altijd aan de Algerijnen te verwijten. De betrekkingen tussen die vier leken wel op een kaartspel, waarbij het niet duidelijk is wie de troefkaart in handen heeft en wie nat zal gaan.

Algiers wilde wel vrede met óf Parijs óf Londen óf Den Haag en ook met twee van de drie, maar niet met alle drie tegelijk. Want dan bracht de kaapvaart te weinig op en dreigde de bodem van de schatkist in zicht te komen. Oorlog met één van de drie was een veilige keuze, oorlog met twee niet. Een gemeenschappelijk optreden van de Engelse en Nederlandse vloot was geen aantrekkelijk vooruitzicht. Van hun kant wilde elk van de drie Europese hoofdsteden wel vrede met Algiers. Want dat betekende dat de eigen koopvaarders met rust werden gelaten en die van de twee anderen gevaar liepen. Voor een gemeenschappelijke actie van die drie om de zee schoon te vegen hoefde Algiers nooit bang te zijn.

Gezicht op Algiers, Reinier Nooms, 1662-1668, Rijksmuseum, Amsterdam. Een van de schepen vóór de haven van Algiers is Michiel de Ruyters schip *De Liefde*. In opdracht van de Amsterdamse admiraliteit maakte Nooms vier schilderijen, nadat in 1662 de Republiek vrede gesloten had met de Noord-Afrikaanse staten.

Algiers en Nederland

De regels van dat spel waren zo ingewikkeld dat Algiers een enkele keer, zoals in 1664, de regie verloor. Begin 1664 was er vrede met de Republiek en oorlog met Frankrijk en Engeland. In juni van dat jaar verscheen admiraal Michiel de Ruyter met een vloot van twaalf schepen voor de stad om, zoals in het vredesverdrag van 1662 afgesproken, Nederlandse gevangenen vrij te kopen. Als geschenk had hij vier kanonnen bij zich. Het bezoek werd een mislukking. De Algerijnen gaven De Ruyter de indruk niet in vrede geïnteresseerd te zijn en toen de eigenaars van de slaven ook nog in zijn ogen exorbitante bedragen vroegen, vond hij het genoeg. Hij zegde de vrede op en vertrok op 5 juli. Er was geen schot gelost, de kanonnen waren nog aan boord. Algiers vond het toen tijd toenadering tot Engeland te zoeken. Dat lukte snel, al in november 1664 tekende admiraal Thomas Allen een nieuw verdrag. Met Frankrijk werd twee jaar later, in 1666, vrede gesloten.

Tien jaar, tot 1674, waren Algiers en de Republiek vreemden voor elkaar. In die periode kwam het, in 1670, op een moment dat ook Londen problemen met de kapers had, tot een gemeenschappelijk Engels-Nederlandse actie. Een eskader van vijf Engelse en vier Nederlandse schepen wachtte in de Straat van Gibraltar zeven Algerijnse schepen op die vanaf de Atlantische Oceaan naar hun thuishaven wilden terugvaren. Zes werden er op de Marokkaanse kust gejaagd en daar in brand geschoten.

Ook in oorlogstijd kon een Nederlander die in handen van de kapers was gevallen, worden vrijgekocht. Een brief uit Algiers die via Livorno of Marseille naar huis werd gestuurd, kwam altijd aan en als er voldoende losgeld bijeen was gebracht, was het een kwestie van tijd of het slachtoffer kwam veilig thuis. In Amsterdam bemiddelden Joannes Hees en Louis d'Azevedo graag bij de lossing. Joannes, koopman van ijzer, was de broer van Thomas Hees. Louis d'Azevedo een in Amsterdam neergestreken Portugese jood. Beiden hadden een goede reputatie, er gingen geen verhalen dat er geld aan de strijkstok bleef hangen.

Tijdens de in 1672 uitgebroken Derde Engelse oorlog, waarin de Republiek het zwaar had tegen Engeland en Frankrijk, had Algiers weinig reden om contact met Den Haag te zoeken. Dat veranderde nadat bekend was geworden dat de vijfenzeventig schepen tellende Nederlandse vloot in augustus 1673 bij Kijkduin een Engelse-Franse vloot van tweeënnegentig schepen had verslagen. Toen hebben Hadji Muhammad, Baba Hasan en de belangrijkste kaperkapiteins, de *ra'is*, waarschijnlijk overwogen of het niet beter was vrede te sluiten met Nederland. Dan werd voorkomen dat de Nederlandse vloot naar de Middellandse Zee voer om vrede af te dwingen. Bovendien kon dan een regeling worden getroffen over de lossing van de opvarenden van veroverde Nederlandse schepen en over de levering van kanonnen en ander oorlogstuig. Het resultaat was een op 26 mei 1674 gedateerde brief.³ Daarin bracht de *dey* mede namens Baba Hasan de groeten over aan de 'regeerders van Holland' en sprak hij de hoop uit dat de gescheiden wegen spoedig zouden samenkomen. Hij voegde er aan toe dat Nederlandse schepen voortaan welkom waren en dat hij deze brief via Jacob de Paz verstuurde.

3 Nationaal Archief, Staten-Generaal, 1.01.02, inv.nr. 12593:57, brief van de gouverneur van Algiers aan de Staten-Generaal, 26-5-1674.

Jacob de Paz was een sleutelfiguur in de betrekkingen tussen Algiers en Den Haag. Hij was een Joods koopman die enige tijd in Amsterdam had gewoond. Daar had hij als zaakwaarnemer de arts Moses Rafaël Salon. Tot zijn relaties behoorden ook Joannes Hees en Louis d’Azevedo. Sinds 1671 woonde hij in Algiers, waar hij goede betrekkingen had aangeknoopt met Hadji Muhammad en Baba Hasan. Hij bemiddelde bij de lossing van gevangenen en verdiende waarschijnlijk de kost met de in- en verkoop van op Europese koopvaarders buitgemaakte goederen. Dat was geen afkeurenswaardige handel, het ging om wettige buit.

Thomas Hees, Commissaris van de Republiek

Op 11 januari 1675 stond de brief uit Algiers op de agenda van de Staten-Generaal. Bijna zeven maanden later, eind juli, vertrok Thomas Hees als Commissaris van de Republiek naar Algiers. Geboren in 1634 in Weesp, had hij zich als twintigjarige, in 1654, als student in de filosofie aan de Universiteit van Leiden laten inschrijven. Vier jaar later was hij overgestapt naar geneeskunde. Na in Leiden te zijn afgestudeerd, had hij in Angers de doctorstitel behaald. Hij was niet de enige Nederlander die aan die Franse universiteit zijn studie afrondde, ook raadpensionaris Johan de Witt studeerde daar. Terug in Nederland vestigde hij zich, ongetrouwd, in 1660 in Amsterdam, waar hij – vanzelfsprekend – lid werd van het collegium medicum, de vereniging van academisch geschoolde artsen en apothekers. Toch bleek hij in 1663 en 1664 nog actief in zijn geboortestad Weesp, waar hij genoemd werd als regent van het weeshuis en als scholarch (schoolopziener). Waarschijnlijk dankte hij deze baantjes aan zijn vader Andries Jansz. Hees, die lange tijd schepen in Weesp was.⁴

In Amsterdam vroeg Nicolaas Witsen, de latere burgemeester van die stad, hem in 1664 als arts mee te gaan op missie naar de Russische hoofdstad Moskou. Die keuze was niet verrassend. Thomas was én een bekwaam arts én familie. De echtgenote van zijn broer Joannes, Elisabeth Bors van Waveren, was een wederzijdse nicht. Daar kwam bij dat Thomas, die zijn blik wilde verruimen, graag als arts in Moskou had willen achterblijven. Maar toen op een in het Latijn geschreven sollicitatiebrief geen gunstig antwoord kwam, vertrok hij samen met Witsen en de andere leden van de Nederlandse delegatie. Hij was er bijna vier maanden geweest, van 20 januari tot 18 mei 1665. Als hij er als arts was achtergebleven had hij vast en zeker een gunstig beeld van Moskou geschetst. Maar nu zijn kwaliteiten er niet op waarde werden geschat, was hij het waarschijnlijk eens met wat een lid van de delegatie optekende. In diens ogen was de Russische hoofdstad geen aantrekkelijke stad. De huizen waren van hout en de straten vies. Iedereen die wat voorstelde reed er dan ook te paard. Mannen en vrouwen waren er ‘seer geneegen tot drank’⁵ en in de badhuizen vonden mannen én vrouwen het niet raar als ze elkaar naakt zagen. In een buiten de stad gelegen klooster bezocht hij een ziekenzaal. Daarvan bleef hem bij dat er een honderdjarige lag. Wel was hij onder de indruk van het Kremlin, vooral van de Ivan Veliki, de tachtig meter hoge klokkentoren van Ivan de Grote met de gouden, uivormige spits.

4 Gemeentearchief Weesp, Officiantenregister.

5 Witsen, *Moscovische reyse*, II, 238.

Op de heenreis waren de Nederlanders via Riga gereisd, toen een Zweedse stad. Het is aanmerkelijk dat Hees, na zijn mislukte avontuur in Moskou, daar op de terugreis is gebleven. Dat verklaart dat hij later in Algiers in zijn *Journal* soms het Nederlands door het Zweeds heeft vervangen.⁶

Terug in Nederland vond hij een woning aan de Nieuwezijds Voorburgwal en hervatte hij zijn praktijk. Van wat er zich allemaal in Algiers afspeelde, hoorde hij zijdelings, van zijn broer Joannes en van Jacob de Paz. Jacob en hij kenden elkaar uit Leiden, waar op 6 maart 1657 de zeventwintigjarige Jacobus de Pas Liburnensis – uit Livorno – zich als student medicijnen liet inschrijven. Het is niet bekend of De Paz zijn studie heeft afgerond. Toen er een gezant naar Algiers werd gezocht, dook Thomas' naam op. Hij had de steun van Witsen, was een van de weinigen die Algiers op de kaart kon aanwijzen en, vooral, kon rekenen op de hulp van Jacob de Paz.

Bij de voorbereiding van zijn missie had het verdrag van 1662 op tafel gelegen. Aan de kern daarvan, 'de vlag dekt de lading', hadden de Staten-Generaal niet willen tornen. Het was voor hen ondenkbaar dat in vreedstijd Algerijnse kapers aan boord van een Nederlandse koopvaarder kwamen en er lading in beslag namen die aan Spanjaarden of andere vijanden van Algiers toebehoorde. Dat beginsel gold ook voor 'vijandige' passagiers, die mochten in geen geval gevangen worden genomen. Het was en bleef 'vrij schip – vrij goed'. Op een ander punt waren zij bereid zich aan de werkelijkheid aan te passen. In 1662 was vastgelegd dat de gevangenen tegen de inkoopprijs zouden worden gelost. Dat was het bedrag dat op de slavenmarkt, de *badestan*, voor iemand was betaald. Het was in de altijd goed bijgehouden administratie terug te vinden. In 1664 had De Ruyter gemerkt dat die bepaling niet realistisch was. De eigenaar van een slaaf had een investering gedaan die hij met rendement wilde terugverdienen. Hij liep al genoeg risico, zeker als de pest woedde. Daarom accepteerden de Staten-Generaal dat lossing voortaan een kwestie van vraag en aanbod zou zijn. De eigenaar vroeg een losprijs, de slaaf ging daarmee akkoord en kwam vrij als het geld was aangekomen en uitgeteld. Dit beginsel van de vrije markt betekende ook dat de Staten-Generaal zich niet langer verantwoordelijk voelden voor de terugkeer van onderdanen die in handen van de kapers waren gevallen. Lossing was geen staatszaak. Wel wilden ze bij gelegenheid oorlogsschepen naar Algiers sturen om vrijgekochte slaven naar huis te brengen.

De heenreis

Over de vraag hoe Thomas Hees naar Algiers zou gaan, hoefden de Staten-Generaal niet lang na te denken. Hij kon aan boord gaan van een van de achttien oorlogsschepen die onder bevel van De Ruyter naar de Middellandse Zee gingen om daar samen met de Spanjaarden de Fransen te bestrijden. Vanuit een Spaanse haven zouden een paar schepen hem naar Algiers brengen. In één moeite door konden ze ook de presenten meenemen. Daar zouden ze niet langer dan twee weken hoeven te liggen. In 1662 was de vrede binnen die termijn hersteld en niets wees erop dat ditmaal meer tijd nodig zou zijn.

6 De vertaalster van de Zweedse zinnen concludeert dat Hees het Zweeds fonetisch in het Nederlands heeft opgeschreven, vaak nogal cryptisch.

Die presenten waren zuinig. In 1664 had De Ruyter als geschenk vier kanonnen bij zich. Ditmaal dachten de Staten-Generaal dat Algiers er met twee tevreden zou zijn. Daarbij kwamen nog wel vierduizend stukken van acht in baar geld en stukken laken en fluweel en enkele juwelen. In totaal wilden de Staten-Generaal f17.200 besteden.

Op 30 juli 1675 ging Hees in Den Helder aan boord van de *Stadt en lande* van kapitein Joris Andringa. Samen met hem vertrok zijn gevolg. Dat bestond uit secretaris Bartholomeus Capito, bediende Zacharias Cousart en de knechten Gerret Gerretsen Koolhoff en Jan Hermansen Tichelaar. De laatstgenoemde bleek zo'n 'wrevelig humeur' te hebben dat Hees opgelucht was toen hij hem mededeelde naar huis te willen terugkeren. Toen voltrok zich een persoonlijk drama. Tichelaar scheepte zich in op een Engels schip, kwam terug aan land, vond bij Hees de deur gesloten en stierf aan de pest, dat allemaal binnen een week.

De start was traag. Eerst moest tot 16 augustus bij de mond van de Maas worden gewacht totdat alle oorlogsschepen waren verzameld en De Ruyter het bevel kon geven naar de Engelse zuidkust te varen. Daar wachtte hij op de komst van de koopvaarders die met hem in konvooi naar de Middellandse Zee wilden gaan. Op 14 september, toen het er drieëntwintig waren, werden de ankers gelicht en begon de reis naar Cadiz, waar de vloot eind september aankwam. Hees, die voor vertrek vriendelijk door de admiraal was ontvangen, had een aangename reis. De zee was zo kalm dat hij geen enkele keer last had van zeeziekte. Het enige minpunt was dat, toen ze voor de Portugese kust waren, Andringa hem de 'doop van Neptunus' wilde laten ondergaan. Toen hij dat weigerde en de kapitein aandrong, vielen er van beide kanten onvriendelijke woorden. Op 26 september arriveerde hij in de Baai van Cadiz. Daar beloofde De Ruyter hem dat de *Stadt en lande* samen met drie andere schepen over enkele dagen naar Algiers zou doorn. In afwachting van het bericht dat alles klaar was voor zijn vertrek, ging hij op 29 september aan land. Daar ontmoette hij tot zijn stomme verbazing Christoffel Rothe die hij tijdens zijn reis naar Moskou had leren kennen. Die hield zich nu bezig met het opsporen van verzonken schatten, hij hoopte schepen te vinden die waren gezonken met in het ruim een kostbare lading Amerikaans zilver. De ontmoeting was hartelijk, ze wandelden en aten samen en hij bleef twee nachten aan de wal. De derde dag, één oktober, toen hij nog een nacht in de stad moest blijven omdat hij de sloep die het contact onderhield tussen de stad en de vloot had gemist, werd hij zenuwachtig. En dat bleek niet voor niets. Toen hij de volgende dag, 2 oktober, met de sloep van Rothe naar zijn schip terugkeerde, werd hem verzocht zich bij De Ruyter te melden. Hij verwachtte dat zij vriendelijk afscheid van elkaar zouden nemen, maar dat pakte anders uit. De admiraal verweet hem 'scherpelijk' dat de schepen die hem naar Algiers zouden brengen niet hadden kunnen vertrekken omdat hij nog aan de wal was geweest. Hees, geschrokken, antwoordde met veel woorden dat het hem leed deed. Na een tijdje ging de storm liggen en het eindigde ermee dat De Ruyter hem alle goeds wenste. Maar in zijn dagboek noteerde Hees dat de admiraal gek was geworden en zich als een boer had gedragen.

Vanuit Cadiz begeleidden vier schepen Hees naar zijn plaats van bestemming. Onderweg deden ze Tanger aan, toen een Engelse bezitting. Daar zag hij aan boord van een kaperschip 'het eerste gesicht van de vrienden daar wij naar toe gingen'.⁷ Daar werd hij ook voor het eerst

Kaart van Barbarije, de Noord-Afrikaanse kustgebieden, in: Johannes Blaeu, *Atlas Major*, ca. 1700, Nationaal Archief, Den Haag. Ongeveer in het midden van de kaart, aan de kust van de Middellandse Zee, ligt Algiers.

geconfronteerd met de vreugde en het verdriet van de slaven. Terwijl er één vrijkwam nadat er aan boord een collecte voor hem was gehouden, werd een ander teruggepakt. Toen hij in het water sprong en probeerde zwemmend naar de Nederlanders te ontsnappen, kon hij worden teruggepakt omdat die het niet durfden hem te hulp te komen.

De dag voor aankomst moest Hees afrekenen met zijn gastheer, kapitein Joris Andringa. Die vroeg het volle pond, voor elke dag aan boord moest Hees meer dan zeven gulden betalen, drie voor zichzelf, drie voor Capito en Cousart en anderhalf voor de twee knechten. Hij vond

het te veel geld voor stokvis, erwten, smerige wijn en blauw servies. Maar Andringa hield voet bij stuk, waarop Hees hem in zijn *Journal* een schurk, vrek en onbeleefde bok noemde.⁸

Aan het begin van de avond van 12 oktober arriveerden de vier oorlogsschepen in de Baai van Algiers. De volgende ochtend haalde De Paz Hees met een sloep op. Samen gingen ze aan land waar ze, begeleid door een tolk, twee beleefdheidsbezoeken brachten, eerst aan al-Hadji Muhammad, daarna aan Isma'il Bassa. Bij de *dey* spraken ze staande, Hees in het Frans, De Paz in het Portugees. Bij Isma'il, waar ze na hun schoenen uitgedaan te hebben op stoelen mochten zitten en koffie kregen, sprak Hees weer in het Frans, maar ruilde De Paz het Portugees in voor de Franck, de internationale taal, een mengsel van Frans, Spaans en Italiaans. Daarna gingen ze naar het door De Paz gehuurde huis, waar Hees de rest van zijn verblijf in Algiers zou verblijven. Daar meldde zich dezelfde avond Samuel Martin, de Engelse consul. Ze dronken samen een glas rijnwijn. De dag hierna, 14 oktober, bood Hees, vergezeld door enkele scheepsofficieren die samen met de bagage aan land waren gekomen, de *dey* zijn geloofsbrieven aan. Die nam ze aan en verzekerde de Nederlanders dat alles goed zou komen zodra Baba Hasan was teruggekeerd uit Tlemcen, waar hij met zijn troepen een opstand onderdrukte. De scheepsofficieren keerden dezelfde avond terug aan boord. De schrijver die in een, in de *Oprechte Haerlemse Courant* afgedrukte, brief verslag deed van de ontvangst, had alle vertrouwen in de goede afloop van Hees' missie.⁹

Algiers

Algiers was een dichtbebouwde stad waar de straten zo smal waren dat goederen niet met een kar, maar op de rug of met de ezel werden vervoerd. Paarden hadden er niets te zoeken. De muren van de huizen waren witgekalkt. Ze hadden nauwelijks vensters, zodat de voorbijganger geen idee had wat zich binnenshuis afspeelde. Sommige winkels waren niet veel meer dan een nis in de muur, waar de winkelier aan de klant die buiten bleef staan, zijn waren verkocht. Vanaf de straat gezien waren de huizen van de machtigen niet imponerend, maar eenmaal op de binnenplaats zag de bezoeker veel luxe, vooral houtsnijwerk en tegeltableaus. De minaretten van de moskeeën reikten niet tot in de hemel, de hoogste mat niet meer dan vijftien meter. Omdat de huizen geen behoorlijke badkamer hadden, waren er tientallen badhuizen, die door rijk en arm werden bezocht. Aquaducten zorgden voor de aanvoer van water uit bronnen die op ongeveer vier kilometer van de stad lagen. Zij zorgden er ook voor dat de bewoners hun kruiken bij honderdvijftig fonteinen konden vullen. Er was één drie meter brede straat die van Bab al-Wadi naar Bab Azoun liep. Die was het kloppende hart van de stad, daar waren grotere winkels en de cafés waar mannen elkaar ontmoetten.

Algiers was ook een kosmopolitische stad met honderdduizend inwoners. De moslims, die Turks, Arabisch of Berbers spraken, waren veruit in de meerderheid. Zij woonden samen met vijfduizend Joden die gemakkelijk aan hun zwarte kleding waren te herkennen en in hun ei-

⁸ *Journal*, 11 oktober 1675.

⁹ *Oprechte Haerlemse courant*, 17 december 1675.

gen wijken woonden. Ook waren er veel Europese gevangenen die hoopten op een dag naar huis te kunnen terugkeren. Hun aantal wordt op twintigduizend geschat. Zij verbleven in de slavengevangnissen, de *bagnos*, in de huizen van hun meesters en op de landerijen buiten de stad. Er waren ook renegaten, ex-slaven die de hoop hadden opgegeven en zich hadden laten besnijden. Het aantal vrije Europeanen was op vingers van een paar handen te tellen: de consuls van Engeland en Frankrijk, paters van het hospitaal en enkele handelaren. Er was geen herberg waar Europeanen konden neerstrijken.

Het was in de tijd dat Hees er verbleef een stad waar rust en orde heerste en waar weinig openbare executies plaats hadden. Hees vermeldt er minder dan één per jaar.

Hees in Algiers

Voor Europeanen was Algiers een gesloten, ongastvrije stad, ook voor Hees. Met zijn Europese kleren kon hij niet onopgemerkt over straat gaan en in een café iets gebruiken. Moslims nodigden hem niet uit voor een bezoek en kwamen ook niet bij hem langs. Renegaten deden dat wel, die vonden het plezierig nog eens hun moedertaal te spreken en, dat telde minstens even zwaar, een stevig glas te drinken.

Zijn woning lag in de benedenstad, in de Europese buurt, bij Bab al-Wadi. Het was een 'gewoon' huis van twee etages. De vestibule gaf toegang tot de binnenplaats waarop de vertrekken op de begane grond uitkwamen. Daar speelde zich het dagelijks leven af. De privévertrekken die op de eerste verdieping lagen, waren via een galerij bereikbaar. Het platte dak, waar de was te drogen werd gehangen, was het domein van de vrouwen.

Jakob de Paz was in Algiers in alle opzichten Hees' steun en toeverlaat. Niet alleen was hij bij de onderhandelingen zijn rechterhand, hij wandelde ook met hem buiten de stad en ontving hem bij het Poerimfeest bij zich thuis. Om in de zomer de hitte van de stad te ontvluchten huurden zij samen een tuin. Zo'n tuin was een lusthof, een klein wit huis, 'overschaduwde met verscheidene altyd groenende [...] vrugtboomen' die schaduw en koelte gaven. Ook was hij altijd 'wel voorzien met meloenen, vrugten en keukengroenten'.¹⁰

Naast De Paz trok Hees veel op met Samuel Martin. Over de politiek mochten ze van mening verschillen, persoonlijk mochten ze elkaar. Ze wandelden samen en gingen bij elkaar op bezoek voor een genoeglijke avond met een spelletje triktrak en een glas. Martins overlijden in mei 1678 raakte hem. In zijn *Journal* schreef hij: 'Ik ben d'eerste geweest agter het lijk'.¹¹ Maar die wandelingen en bezoekjes waren niet wekelijks en zonder Cousart en Capito had hij een eenzaam leven geleid. Zij leefden met hem in hetzelfde huis en waarschijnlijk heeft hij met hen regelmatig tochtjes gemaakt. Maar omdat die twee in het dagboek achter de schermen blijven, kunnen we slechts gissen.

In de contacten met het Koningshuys had Hees te maken met zijn tolk, Halij, een renegaat uit Amsterdam, ook Alij de Kuiper genoemd. Die had hij niet zelf gekozen, hij was hem door

¹⁰ Shaw, *Reizen en aanmerkingen door het over Barbaryen en het Oosten*, I, 55.

¹¹ *Journal*, 14 mei 1678.

Baba Hasan aanbevolen. Van tolken was algemeen bekend dat zij twee functies hadden, vertalen én spionneren. Niet voor niets stond in veel vredesverdragen dat de consul zelf zijn tolk mocht uitkiezen. Zijn officiële taak heeft Halij naar behoren vervuld, de andere waarschijnlijk ook. In ieder geval vond Baba Hasan het nooit nodig hem te vervangen.

Geduld

De vier oorlogsschepen hesen op 16 oktober de zeilen om zich weer bij De Ruyter te voegen. Op de twee kanonnen na waren de presenten aan land gebracht. Die zouden worden geleverd als de vrede goed en wel was getekend.

Als Hees al de hoop heeft gekoesterd dat hij net als De Ruyter in 1662 snel met de Algerijnen tot een overeenkomst zou kunnen komen, dan werd die snel de bodem ingeslagen. Zijn gastheren vonden het prima dat er een Nederlandse gezant was gekomen, maar nu hij er eenmaal was, hadden zij geen haast. Dat was misschien anders geweest als De Ruyter de jacht had geopend op de Algerijnse kaperschepen en met de voltallige vloot dreigend voor de stad was verschenen, maar iedereen wist dat hij de handen vol had aan de Fransen.

Vanaf het begin toonden de Algerijnen zich meester in het tijdrekken. Eerst vertelde Hadji Muhammad Hees dat hij van goede wil was, maar dat het sluiten van verdragen de taak van Baba Hasan was en die was op het moment met het leger ver weg in het binnenland om een in Tlemcen uitgebroken opstand te onderdrukken. En toen deze bijna twee maanden later, op 9 december 1675, zegevierend teruggekeerde, kreeg Hees van hem te horen dat zijn schoonvader zich had vergist. ‘Seesaken’ waren juist het domein van de dey en Hees had dus wel degelijk met hem kunnen onderhandelen. Daarna vroeg hij zich hardop af of het voor hem wel voordelig was met Nederland vrede te sluiten. Want dan moest hij om geen problemen met zijn kapers te krijgen, aan Engeland of aan Frankrijk de oorlog verklaren. Zij hadden vijanden nodig, vrede met alle drie was immers slecht voor de zaken. Op dit moment wist hij niet wat wijsheid was, maar zodra hij een keuze had gemaakt, zou hij het hem mededelen, dan stond niets het herstel van de vrede met de Republiek in de weg. Hees moest dus geduld hebben.

Dat geduld werd danig op de proef gesteld. De vrede zou pas op 1 mei 1680 een feit zijn. In die jaren kende Hees momenten van hoop en wanhoop. Eerst, toen in Algiers bekend werd dat De Ruyter de Franse vloot had verslagen, gloorde er hoop. Er werd in april 1676 zelfs over een oorlogsverklaring aan Parijs gesproken. Maar die hoop vervloog toen kort daarop bekend werd dat De Ruyter was gesneuveld. In het najaar, toen de Nederlandse vloot zich uit de Middellandse Zee terugtrok, had hij zonder gezichtsverlies naar Nederland kunnen terugkeren. Op 29 oktober verschenen vijf oorlogsschepen die op weg waren naar de Straat van Gibraltar voor de stad. Baba Hasan ontving commandant Carel de Bruijn vriendelijk, maar deelde hem wel mee dat er op dit moment, nu er vrede was met Engeland en Frankrijk, geen sprake kon zijn van een verdrag met de Republiek. De Bruijn stelde daarop Hees voor met hem naar huis te gaan, maar ‘door de goede hoop van deese Regeeringh aan hem gegeven’¹² sloeg die het aan-

¹² Amsterdamse courant, 20 februari 1677; brief uit Algiers d.d. 18 december 1676.